

УДК 377

Ірина Гириловська, кандидат педагогічних наук, докторант
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті висвітлюється авторське бачення моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників не лише як сучасного інструменту управління якістю освіти, але й як засобу професійної самоактуалізації учнів професійно-технічних навчальних закладів. Обґрунтовано концептуальні положення моніторингу, що знайшли своє відображення у таких провідних ідеях: центральне місце у моніторинговому процесі повинні займати не кінцеві результати, а особистісно-цільові орієнтації майбутніх кваліфікованих робітників на професійне самовираження; необхідно підтримувати в учнів стійку позитивну внутрішню мотивацію щодо їх прагнення показати найкращі результати власної професійної підготовки під час моніторингового оцінювання; сприяти під час проведення моніторингу змінні поведінкової форми реципієнтів з пасивної на активну.

Ключові слова: моніторинг якості професійної підготовки, професійна самоактуалізація, суб'єкт навчання, мотивація, активність, професійно-технічний навчальний заклад.

Лит. 5.

Iryna Hyrylovska, Ph.D. (Pedagogy), Doctoral Student at the Institute of Vocational Education
National Academy of Educational Science of Ukraine, Kyiv

CONCEPTUAL PROVISIONS OF QUALITY MONITORING OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE WORKERS IN VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The modern reformation of national vocational education involves the training of specialists of a new type. Therefore, the educational activities of vocational schools are aimed at improving the quality of their graduates' professional training, which management is impossible without conducting the appropriate monitoring assessments.

Monitoring of the vocational schools should be considered not only as a tool of quality education management, but also as a tool of the professional self-actualization of students. At the same time, the conceptual positions are reflected by such leading ideas: the central place in the monitoring process takes not end-points, but the personal-target orientations of future skilled workers of professional expression; it is necessary to maintain a positive internal motivation in students regarding their desire to show the best results of their own professional training during the monitoring assessment; assist in the monitoring of variables of the behavioral form of recipients from passive to active.

In substantiating these conceptual provisions, we note that the subject of monitoring of quality of training of future skilled workers is the vocational training, the "bearer" of which is a student. Therefore, the qualitative side of the final results is directly depended on how the recipients "disclose" the acquired professional knowledge, abilities, and skills during the monitoring assessment. Desiring to showcase the best results, the students need to enhance their own professional training, show activity and perseverance. At the same time, monitoring acquires a motivating character for them, acts as a kind of catalyst of the movement towards the personal and professional growth.

Keywords: monitoring of quality of professional training; professional self-actualization; a subject of training; motivation; an activity; vocational educational institution.

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці висуває все більш жорсткі вимоги до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Тому реформи професійної освіти спрямовані на формування фахівців нового типу, здатних самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, брати активну участь у вдосконаленні виробничих процесів, готових до самоосвіти і саморозвитку. При цьому провідною метою

освітньої діяльності професійно-технічних навчальних закладів стає підвищення якості професійної підготовки їх випускників, управління якою неможливе без проведення відповідних моніторингових оцінювань.

Аналіз останніх публікацій вказує на значну кількість наукових праць, присвячених різним аспектам моніторингу в освіті, авторами яких є: І. Булах, І. Вавілов, Г. Єльнікова, О. Локшина, Т. Лукіна, О. Ляшенко, О. Майоров, Н. Михайлова,

Н. Ничкало, С. Подмазін, З. Рябова, В. Свістун та інші. Але в цих дослідженнях значною мірою висвітлені питання моніторингу вищої і загальної середньої освіти. Проблема моніторингу у професійно-технічній освіті розкрита недостатньо.

Мета статті – обґрунтувати концептуальні положення моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ).

Виклад основного матеріалу. На важливість проведення моніторингових досліджень в сфері професійно-технічної освіти вказується у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, де одним із першочергових завдань визначено створення національної системи моніторингу якості освіти. Здійснення моніторингу передбачає не лише відстеження стану об'єкта, але й вплив на цей стан, його корекцію з метою переведення на якісно новий, вищий рівень. Він є одним із механізмів модернізації управління та контролю якості освіти.

Вважаємо, що до моніторингу необхідно підходити як до реального, спеціально організованого, керованого процесу. Моніторинг не передбачає право на помилку, його результат повинен бути завжди якісним. Тому, так важливо враховувати чинники, які можуть вплинути на його кінцевий результат, надавши йому позитивного чи негативного відтінку. В силу того, що моніторинг – це динамічне явище, яке змінюється, оновлюється, розвивається, удосконалюється, його необхідно розглядати з позицій відповідності до вимог сучасності. Обґрунтуємо власне бачення концептуальних положень моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах, що є темою нашого дослідження.

У моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників об'єктом виступає професійна підготовка, “носієм” якої є майбутній кваліфікований робітник, тобто учень ПТНЗ. Тому якісна сторона кінцевих результатів знаходиться у прямій залежності від того, як учень “розкриє” свої набуті професійні знання, уміння, навички під час проведення моніторингового оцінювання. Це означає, що без активної позиції учня, його бажання і зацікавленості у моніторинговому процесі результати не будуть максимально достовірно-позитивними. Враховуючи, що будь-яка діяльність людини без прийнятої нею мети є формальною, неповноцінною, не продуктивною, моніторинг повинен бути організований у такий спосіб, щоб

він став для кожного реципієнта особистісно значущим. Випускник ПТНЗ повинен побачити у моніторингу можливість здійснення професійної самоідентифікації, отримати відповідь на питання “Яким я буду фахівцем?”. Отже, перше концептуальне положення – це змінна пріоритетів: центральне місце у моніторинговому процесі повинні займати не кінцеві результати, а особистісно-цільові орієнтації майбутніх кваліфікованих робітників на професійне самовираження.

Відомо, що потреба виступає внутрішньою причиною активності особистості. Природно, що учням ПТНЗ завжди притаманна потреба у демонстрації особистісних професійних досягнень, утворенні образу “професійного Я”. Тому, активізувавши зазначену потребу та вказавши шлях її реалізації – через моніторинг – ми тим самим формуємо особистісне цілепокладання та свідоме позитивне ставлення до моніторингового оцінювання. Моніторинг стає засобом задоволення учнівської потреби у професійному самовираженні, набуваючи при цьому мотивуючого характеру. Щоб реалізувати в повній мірі мотивуючий характер моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників на практиці, доцільно взяти до уваги висновки науковців, що досліджували проблему мотивів у поведінці і діяльності людини, а саме:

- перед тим, як залучити особистість до будь-якої діяльності, її необхідно зацікавити та бути впевненим, що вона не тільки готова до цієї діяльності, але буде діяти сама (Л. Віготський [1]);

- для посилення мотивації необхідно працювати щонайменше у трьох напрямках: реалізувати якомога більшу кількість мотивів; збільшити збуджувальну дію значущих мотивів; забезпечити необхідні ситуативні фактори (В. Козаков [2]; М. Артюшина, О. Котикова [3]);

- при внутрішній мотивації бажання працювати є стійким і тривалим, а при зовнішній – поведінка не є сталою і втрачає активність разом зі зменшенням впливу на особистість (В. Чирков [4]);

- для підсилення внутрішньої мотивації, яка є базовою і виконує психологічну функцію особистісного зростання, необхідно показувати суспільну значущість обраної професії і важливість розвитку учнем своїх професійно значущих якостей (В. Ключко [5]).

Вважаємо, що здійснюючи моніторинговий процес з урахуванням його мотивуючого характеру, можна підвищувати відповідальність випускників за отриманні професійні знання, уміння, навички, їх якість та удосконалення;

підкріплювати престижність результативної професійної діяльності, сприяти зростанню самооцінки учнів, впевненості у власних силах. Отже, друге концептуальне положення полягає у підтримуванні в учнів стійкої позитивної внутрішньої мотивації щодо їх прагнення показати найкращі результати власної професійної підготовки під час моніторингового оцінювання.

Реалізацію цього положення вбачаємо в організованому і цілеспрямованому підготовчому етапі до моніторингового оцінювання, у якому учні приймають активну участь. Мета підготовчого етапу – посилити фундаментальність професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Основний акцент робиться на самостійній роботі учнів. Для керування процесом учнівської самопідготовки до моніторингового оцінювання доцільним є створення в ПТНЗ “Консультативної ради” з викладачів теоретичної та практичної підготовки. Залучення учнів на даному етапі до участі у різноманітних конкурсах, проектах на тему “Моя професія” додатково сприятиме розумінню випускниками індивідуальної відповідальності за якість професійної підготовки залежно від власних зусиль. Крім того, учням доцільно запропонувати створення професійного портфоліо, робота над яким дозволить не лише продемонструвати випускникам набутий професійний досвід, але й розвиватиме їх рефлексивні вміння, активізуватиме пізнавальну, інформаційно-пошукову діяльність. Аналіз багатьох наукових праць показав, що портфоліо має широке коло застосування. Його розглядають як: метод навчання (В. Девісілов, Н. Заячківська); інструмент оцінювання (Г. Голуб, О. Чуракова, М. Пінська, І. Шалигіна); альтернативний спосіб оцінювання навчальних досягнень учнів (В. Загвоздкін, Н. Зеленко); засіб моніторингу індивідуальних досягнень особистості (Т. Новикова, О. Семенов). Тому професійне портфоліо може виступати формою оцінювання готовності випускника ПТНЗ до професійної діяльності, сучасним інструментом самооцінки, саморозвитку та самопрезентації випускника ПТНЗ. Найчастіше портфоліо представляється набором матеріалів, структурованих певним чином та об’єднаних у блоки. У професійному портфоліо корисною інформацією стануть відомості про набуті професійні знання та вміння майбутнім кваліфікованим робітником; його професійну мобільність, професійну творчість, інформаційну культуру, соціальну та громадську активність, комунікативні та професійно важливі якості.

На наш погляд, для оцінювання готовності

майбутніх кваліфікованих робітників до професійної діяльності доцільно виділити в учнівському портфоліо три тематичні блоки: “Я і моя професія”, “Резюме”, “Результати”. Блок “Я і моя професія” формується учнем на основі самостійних пошуків і подається у вигляді зібраних висловлювань видатних людей про обрану майбутню професію; важливих фактах із набутого власного професійного досвіду й досвіду професіоналів; містить практично значущу інформацію, зібрану під час проходження професійної практики. Блок “Резюме” вміщує професійне резюме випускника ПТНЗ, складене у відповідності до сучасних вимог. В даному блоці також можна описувати опановані майбутнім кваліфікованим робітником різноманітні навчальні курси за основною сферою діяльності й пов’язаних з нею галузей знань, враховуючи додаткову спеціалізацію; участь у тренінгах, семінарах, конференціях, майстер-класах провідних фахівців, викладачів. Блок “Результати” повинен висвітлювати матеріали, які демонструють прогрес автора портфоліо в освоєнні обраної професії. Тут представляються фотографії, відеозаписи, відеоролики, які демонструють набутий учнем під час практики його професійний досвід та уміння виконувати певні види робіт з майбутньої професії; відгуки, рекомендації провідних викладачів, керівників дипломних робіт, виробничих практик тощо. Виходячи з цього, зміст портфоліо випускника ПТНЗ у мінімізованому варіанті повинен відображати такі основні пункти: професійне резюме майбутніх кваліфікованих робітників; перелік опанованих учнем навчальних курсів за основною сферою діяльності, тренінгів, майстер-класів за обраною професією; фотографії, відеозаписи з виконання певних видів професійних робіт; рекомендації керівників дипломних робіт, виробничих практик.

Вважаємо, що залучення учнів ПТНЗ до виконання різноманітних видів робіт сприяє їх самоактуалізації. Тому, третє концептуальне положення полягає у змінні поведінкової форми реципієнтів з пасивної на активну під час проведення моніторингу.

Зауважимо, що на сьогоднішній день професійна підготовка учнів в ПТНЗ є багатогранним явищем. Домінантами в ній залишаються набуті учнями професійні знання та вміння. Але, разом з тим, роботодавці зацікавлені у фахівцях, які мають достатньо розвинуті професійно важливі якості для успішного виконання трудової діяльності, здатних до професійної самоосвіти. Тобто у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників

вирізняються три компоненти: когнітивний (професійні знання), діяльнісний (професійні уміння), професійно-особистісний (загальні професійно важливі особистісні якості). Але надалі постає проблема способу оцінювання професійної підготовки учнів ПТНЗ за вказаними компонентами, оскільки вони можуть вимірюватися різними одиницями: відсотками, балами, пунктами тощо.

Вирішити дану проблему дозволяє таксономія. У своєму дослідженні ми застосували метод таксономічного аналізу для визначення рівнів професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників ПТНЗ. У відповідність кожному рівню професійної підготовки ми поставили числовий інтегральний таксономічний показник з інтервалу [1] з такою інтерпретацією: чим ближче значення показника до одиниці, тим вищий рівень професійної підготовки учня. Для побудови таксономічного показника використали матрицю даних, складену із стандартизованих ознак. Саме стандартизація дозволила звести усі одиниці виміру до безрозмірної величини. Після стандартизації значень проводилася диференціація ознак на стимулятори, що позитивно впливають на загальний розвиток об'єкта та дестимулятори, які уповільнюють його розвиток. Поділ ознак на стимулятори і дестимулятори став основою для побудови вектора-еталона, координати якого використовувалися у математичних розрахунках для визначення числового інтегрального таксономічного показника. В результаті використання методу таксономічного аналізу ми отримали: 1) числові показники, якими охарактеризувалися рівні високої, достатньої та допустимої професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; 2) числові показники, які визначили індивідуальні рівні професійної підготовки кожного випускника ПТНЗ; 3) інтегральний показник, що відповідав загальному рівню професійної підготовки учнів в конкретному ПТНЗ, визначений на основі індивідуальних показників.

Висновок. Таким чином, здійснення моніторингу якості професійної підготовки із дотриманням зазначених положень створює умови для успішної професійної самоактуалізації учнів ПТНЗ, оскільки передбачає: 1) наявність мотиваційної сфери до професійної самоідентифікації та професійного самовираження; 2) стимулювання зацікавленості випускника в реалізації свого творчого професійного потенціалу; 3) орієнтацію на потенціал учнів та їх індивідуальність; 4) розвиток здатності особистості до переосмислення результатів своєї діяльності; 5) посилення фундаментальності власної

професійної підготовки. За таких умов моніторинг якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників можна розглядати не лише як сучасний інструмент управління якістю освіти, але й як каталізатор постійного руху суб'єктів навчання професійно-технічних навчальних закладів у напрямку особистісного та професійного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский; под. ред. В. В. Давыдова. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.*
2. *Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и её информационно-методическое обеспечение: учеб. пособие / В. А. Козаков. – К.: Вища шк., 1990. – 248 с.*
3. *Психология діяльності та навчальний менеджмент: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / [В. А. Козаков, М. В. Артюшина, О. М. Котикова та ін.]; за заг. ред. В. А. Козакова. – К.: КНЕУ, 2003. – 829 с.*
4. *Чирков В. И. Самодетерминация и внутренняя мотивация поведения человека / В. И. Чирков // *Вопр. психологи.* – 1996. – № 3. – С. 116–132.*
5. *Ключко В. І. Система задач як засіб формування професійно значущих знань з інформатики студентів економічних спеціальностей: [монографія] / В. І. Ключко, Н. І. Праворська. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – 140 с.*

REFERENCES

1. *Vygotskiy, L.S. & Davydova, V. V. (Ed.).(1996). *Pedagogicheskaya psihologiya* [Pedagogical psychology]. Moscow, Pedagogika-Press, 536 p. [in Russian].*
2. *Kozakov, V.A. (1990). *Samostoyatel'naya rabota studentov i eyo informatsionno-metodicheskoe obespechenie ucheb. posobie* [Independent work of students and its information and methodological support]. Kyiv, Vischa shk., 248 p. [in Russian].*
3. *Kozakov, V.A., Artyushyna, M V. & Kotykova, O.M. et al. (2003). *Psikhologhiia diialnosti ta navchalnyi menedzhment: navch.-metod. posib. dlia samost. vyvch. dystsypliny* [Psychology of management and naval management]. Kyiv, KNEU, 829 p. [in Ukrainian].*
4. *Chyrkov, V.Y. (1996). *Samodeterminatsiya i vnutrennyaya motivatsiya povedeniya cheloveka* [Self-determination and internal motivation of human behavior]. *Vopr. psikhology*, no. 3. pp. 116–132. [in Russian].*
5. *Klochko, V.I. & Pravorska, N. I. (2008). *Systema zadach yak zasib formuvannia profesiino znachushchyykh znan z informatyky studentiv ekonomichnykh spetsialnostei* [System of tasks as a means of formation of professionally meaningful knowledge on computer science students of economic specialties]. Vinnytsya-UNIVERSUM, Vinnitsa. [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 26.12.2017